

language and extra-linguistic factors. The least studied in linguistic-Ukrainian studies were the questions of the functioning of the tax vocabulary as a certain integral system, its development and organization.

The situation of uncertainty ambiguity of approaches which has developed in Ukraine in the field of the scientific language, (the scientific style in general), needs serious linguistic analysis and making specific recommendations as for creating and using terms, considering on their solidity in science and language, convenience, compliance with the Ukrainian language system.

Keywords: the tax terminology system, the tax area, extralinguistic factors, borrowed terms, autochthonous terms.

УДК 316:811.161.2'373.46

В.В. ЧУМАК

Я.В. СИНЕГУБ

м. Київ, Україна; м. Умань, Україна

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ТЕРМІН ЯК ОДИНИЦЯ ГАЛУЗЕВОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

У статті зроблено спробу проаналізувати соціологічний термін як одиницю галузевої терміносистеми. Виокремлюючи основні класифікаційні ознаки соціологічної терміноодиночності, встановлюючи ієрархічні відношення між однослівними й багатослівними термінами, визначаючи структурну й семантичну специфіку української соціологічної терміносистеми, автори доходять висновку про важливу роль досліджуваної терміносистеми у формуванні й функціонуванні української літературної мови.

Ключові слова: терміноодиночність, соціологічний термін, галузева терміносистема, класифікаційні ознаки соціологічного терміна.

Активний розвиток науки й техніки у світовому обширі, наукові дослідження фахівців різних галузей знань, технічне й комерційне співробітництво у сфері міжособистісної комунікації актуалізують необхідність різнобічного вивчення термінологічних одиниць на всіх рівнях функціонування української літературної мови.

У східнослов'янській лінгвістиці питання теорії і практики формування й функціонування одиниць галузевих терміносистем неодноразово розглядали в наукових працях А.А. Бурячок, Н.В. Васильєва, В.П. Даниленко, З.І. Комарова, Т.І. Панько, Н.В. Подольська, О.В. Суперанська, А.Є. Супрун та інші лінгвісти. В українському термінознавстві важливим внеском у термінологічну науку вважаємо дослідження Т.Р. Кияка, І.М. Кочан, Л. Д. Малевич, Л.О. Симоненко, О.А. Стишова, Л.В. Туровської, Я.П. Яремка та інших мовознавців.

Констатуємо той факт, що поза межами уваги науковців поки що залишається українська соціологічна терміносистема, яка, перебуваючи на етапі

В.В. ЧУМАК, Я.В. СИНЕГУБ, 2019

становлення й нормування, є важливою частиною лексичного складу літературної мови, пропонуємо результати власних спостережень.

Відомо, що кожна наука оперує сукупністю понять, які використовує для забезпечення функціонування серед інших галузей знань. Основним призначенням понять є фіксація важливих елементів навколишньої дійсності, зокрема зв'язків і відношень між ними, взаємодія концептуальної та мовної картин світу. Тому вивчення галузевих терміносистем, з одного боку, дає можливість простежити історію їхнього розвитку, процес номінації спеціальних понять, який проходить кілька стадій (період початкового визначення понять, етап термінологізації, залучення загальнонавчаних слів до складу термінологіки); виявити як лінгвальні, так і позалінгвальні чинники, що впливають на побудову термінів, розвиток і становлення терміносистем; сприяють процесові систематизування, упорядкування та кодифікування терміноодиниць, уможливленню прогнозування тенденцій подальшого розвитку як окремих терміносистем, так і всієї національної терміносистеми; а з іншого – багатий фактичний матеріал є підґрунтям для створення лексикографічних праць [13, с. 19].

Надзвичайно важливим для нашого дослідження вважаємо твердження В.П. Даниленко, що організація терміносистем ґрунтується не на мовному принципі, а на предметно-логічних зв'язках відповідних понять, які відображають структури об'єкта («відрізка дійсності»), що вивчає певна галузь знань [2, с. 57].

За нашими спостереженнями, важливу роль у формуванні української соціологічної терміносистеми й упорядкуванні терміноодиниць відіграють екстралінгвальні чинники: зародження певної галузі знань, час її появи, що актуалізує потребу визначення джерела базової термінологічної лексики, основних моделей творення термінів та ін.

Той факт, що соціологія відокремилася від інших наук – від філософії (у Франції), економічної теорії (в Німеччині), соціальної психології (в США) тощо, передбачав потребу появи й розвитку спеціальної термінології, щоб обслуговувати цю галузь знань як самостійну науку. Формування соціологічної терміносистеми зумовлене взаємодією соціології як певної системи знань з іншими науками (історією, філософією, економічною наукою, політологією, правознавством, психологією, етикою, технічними науками), що спричинило появу нових знань, які виникали на стику дисциплін (екологічна соціологія, політична соціологія, економічна соціологія).

Розглядаючи соціологічний термін як одиницю окремої галузі науки, проаналізуємо палітру основних ознак, притаманних галузевій терміноодиниці.

Провідна функція термінологічної лексики – номінативна, оскільки терміни називають спеціальні фахові поняття. В.В. Виноградов зазначає, що слово виконує номінативну або дефінітивну функцію, тобто є засобом чіткого позначення, і тоді воно – простий знак, або засобом логічного визначення, тоді воно – науковий термін [1, с. 12 – 13]. Дефініцію як еквівалент визначення поняття можуть і повинні мати всі терміни, оскільки вона подає мінімум відомостей, необхідних для розуміння, сприйняття й розмежування окремих понять, для встановлення їхньої ієрархії [7, с. 28]. Саме чітка дефініція терміна робить його членом певної терміносистеми. Пор., наприклад, галузеві терміноодиниці: *аутсайдер* – 1) соц. член якої-небудь соціальної групи, який перебуває в ній

на останній сходинці; 2) *спорт*. команда або спортсмен, які займають останні місця у турнірних таблицях змагань; 3) *політ*. політичні партії, що перебувають на периферії політичних сил; 4) *екон*. підприємство, що не входить до монополістичних об'єднань і веде з ними конкурентну боротьбу (НСЗ, с. 26). Як бачимо, використання системи ремаркових позначень уточнює чітку дефініцію терміна, що свідчить про багатозначність цієї лексики.

Не менш важливою ознакою терміна, що відображається саме в дефініції, є точність. Незважаючи на те, що лаконічна форма терміна робить простішим оперування поняттям у процесі наукової та практичної діяльності, точність дефініції є важливішою за компактність терміна. Кількість компонентів терміна допомагає якомого точніше позначити кожне поняття та виділити його з ряду суміжних. Зважаючи на цей факт, дотримуємося думки, що не можна вважати недоліком терміна його буквену довжину. З.М. Осипенко зазначає, що точне відтворення поняттєвого наповнення іноді вимагає не скорочення, а розширення терміна [9, с. 69]. З цього можна зробити висновок, що у випадках позначення поняття за допомогою багатокомпонентного словосполучення, яке складається з пов'язаних між собою слів, це має забезпечувати і системність терміна, і визначати зв'язок цього поняття з іншими поняттями галузі, зокрема й у сфері соціології.

Звідси думка, що лаконічність не повинна бути основним критерієм оцінки терміна, для якого вирішальною є точність. При цьому визначальним чинником, що впливає на оптимальну довжину та оптимальну структуру терміна, виступає лінгвістичний: довжина і структура терміна зумовлені довжиною і структурою лексичних одиниць, що переважають у певній мові в певну епоху [6, с. 67]. Зауважимо, що одночасно треба враховувати особливості наукової галузі, яку обслуговує термінологія.

Досить поширеною у термінознавстві є думка про стилістичну нейтральність терміна, хоча цієї точки зору дотримуються не всі лінгвісти. Так, В.М. Прохорова підкреслює, що термін далеко не завжди зберігає необхідні йому властивості, – емоційну та експресивну нейтральність – і вказує, що це відбувається внаслідок двох причин: 1) метафоричності чи метонімічності; 2) коли термін утворюється від емоційних слів активного словникового запасу [11, с. 154 – 155].

Наші спостереження показують, що в соціологічній терміносистемі говорити про експресивність термінів можна тільки з урахуванням стилістичної маркованості деяких мовних одиниць. Пор., наприклад: «нові бідні» – категорія людей, яка утворилася внаслідок структурної перебудови економіки під впливом науково-технічної революції: кваліфіковані робітники, які не знаходять застосування в умовах структурної перебудови, випускники навчальних закладів, пенсіонери, соціальні виплати яким не забезпечують прожиткового мінімуму (БКС, с. 193). А також «холодна» війна – конфлікт між капіталістичним і соціалістичним таборами у другій половині ХХ ст. (СЕ, с. 66); «хворе» суспільство – суспільство, яке не може позитивно вирішувати проблеми людського існування (БКС, с. 325) та ін.

Графічна позначка лапки («»), використовувана в таких термінах, вказує на конотативну маркованість виділених соціологічних терміноодиниць. Як зазначають О.А. Покровська та М.І. Філон, проблему термінологічності одиниць,

поданих у лапках, не можна вирішувати, покладаючись лише на лінгвістичну компетенцію й мовне чуття авторів та укладачів словників. Треба виходити зі специфіки лексико-семантичної системи мови, а можливо, навіть і ширше: зважати на образну картину світу, виражену мовними засобами. Поділяємо думку цих дослідників про те, що недоцільно виділяти лапками одну з частин складеного терміна, а також експресивну метафору в науковому тексті; професійні жаргонізми можна подавати повністю в лапках [10, с. 191 – 192]. Тому так званий ідеальний термін не потребує лапок, найбільш доцільним є виділення лапками професійної лексики.

На нашу думку, така особливість мовлення автора, як експресивність, що є характерною для терміна на початковому етапі творення, втрачається ним за входження до певної терміносистеми. Погоджуємося із твердженням Л.О. Симоненко, яка зауважує, що термін, на відміну від загальноновживаного слова, стилістично більш регламентований, його «нейтральність», «емоційність», «експресивність» відрізняються від того, що прийнято називати нейтральним, емоційним і експресивним у загальноновживаній лексиці [14, с. 15].

Однією з найважливіших характеристик терміна вважаємо однозначність. У науковій літературі вона належить до обов'язкових ознак. Зокрема про те, що терміни здебільшого однозначні слова, говорить В.М. Русанівський [12, с. 169]. Водночас існує думка про те, що термін має лише тенденцію до однозначності [5, с. 82 – 94; 15, с. 129].

Українська соціологічна термінологія містить значну частину багатозначних термінів. Пор., наприклад: *гегемонія* – 1) влада, яка здійснюється однією соціальною групою над іншою; 2) ідеологічно-культурне панування одного класу над іншим, досягнуте за допомогою «техніки консенсусу» через управління змістом культурних форм і головних установ (СТПП, с. 52) та ін.

Установлено, що багатозначність соціологічних термінів зумовлена як внутрішньосистемним розвитком значень шляхом метафоричного перенесення, так і на основі метонімічного перенесення. Відомо, що терміноодиниця у мовній системі має дефініцію, а загальноновживане слово – лексичне значення. Пор., зокрема, лексичне значення слова *структура* – взаєморозміщення та взаємозв'язок складників частин цілого; будова (СУМ, IX, с. 789) та дефініцію соціологічного терміна *структура* (*сім'ї*) – сукупність відносин між її членами, включаючи, окрім відносин спорідненості, систему духовних, етичних відносин, у тому числі відносин влади, авторитету (Кохан, с. 65). По-іншому співвідноситься значення слова *здоров'я* – стан організму, при якому нормально функціонують усі його органи (СУМ, III, с. 547), – у загальнономовному словнику та його визначення в соціологічній сфері, де слово *здоров'я* позначає комплексний соціальний, гігієнічний, демографічний і економічний феномен, що інтегрує біологічні, демографічні і соціальні процеси, властиві людському суспільству, відображає рівень його економічного й культурного розвитку, стан медичної практики (СЕ, с. 142).

Цікаво, що значення наведених лексем у загальноновживаній мові і термінології не є тотожними, тому що терміни називають соціологічні явища, вимагаючи їх пояснення з наукового погляду, а загальноновживані лексеми, які називають явища, передбачають їх пояснення звичайним мовцем для звичайного співрозмовника.

Соціологія сьогодення – це масштабна наука, що послуговується як поняттями власне соціологічного змісту, так і суміжних дисциплін, зокрема поняттями з історії, філософії, економічної науки, політології, правознавства, психології, етики, рідше медицини, фізики, технічних наук. Тому для соціологічної терміносистеми більш характерними є терміни-словосполучення, що вказують на власне соціологічну семантику. Пор., наприклад: *банк соціологічної інформації* – спеціально організований архів зібраних результатів соціологічних досліджень, підсумків їх емпіричного і теоретичного аналізу, що використовується з метою збереження і накопичення інформації (СТПП, с. 17) та термін *банк* в економічній термінології, що позначає особливе фінансово-кредитне підприємство, яке виконує комплекс базових функцій та операцій, а також здійснює діяльність з приводу привласнення наявних у нього активів (ЕЕ, т. I, с. 41); *шлюбний ринок* – термін, що використовується в соціології для умовного позначення системи співвідношення чисельності різних груп шлюбоздатного населення (СТПП, с. 432) та термін *ринок* в економіці функціонує на позначення сфери товарного обміну, де виникають і реалізуються відносини купівлі-продажу та здійснюється конкретна господарська діяльність щодо просування товарів і послуг від їх виробників до споживачів (ФІНЕКС, с. 791).

Значна кількість термінів, якими послуговуються інші науки, є узагальнено-абстрактними (*вибірка, група, дослідження, змінна, коефіцієнт, метод, питання, структура, шкала* та ін.), і лише у складі термінів-словосполучень, що позначають соціологічні явища, така лексика стає частиною соціологічної терміносистеми, пор.: *стратифікована вибірка, районована вибірка* (БКС, с. 46); *номінальна шкала, шкала вимірювання* (Волович, с. 687); *коефіцієнт інтелекту, коефіцієнт відповіді* (СТПП, с. 167); *соціальна структура* (СТПП, с. 346), *вікова структура населення* (СТПП, с. 44) та ін.

Зауважимо, що, на відміну від інших суспільних наук, кожна з яких має справу лише з однією сферою соціокультурного простору: історія – з історичними відносинами, економіка – з економічними, політологія – з політичними, право – з правовими, соціологія має справу за своїми спеціальними напрямками одночасно з усіма сферами цього простору (фірма, церква, держава, клуб, сім'я та ін.) (Сорокін, с. 162). Саме генералізувальна характеристика соціології зумовлює здатність її категорійного складу синтезувати історичну, економічну, політичну і правову сфери. А тому до її базових понять входять як терміни, породжені власне соціологією (*акомодация* (БКС, с. 14), *анойя* (Танчин, с. 41), *аномія* (Волович, с. 25), *андерклас* (СЕ, с. 28), *маргінальність* (Танчин, с. 344), *соціум* (Бухтеєв, с. 28) та ін.), так і ті, що дають можливість семантично визначити певні вияви людської діяльності: *імміграційний контроль* (СЕ, с. 151), *духовне виробництво* (СЕ, с. 117), *виборча кампанія* (СЕ, с. 60), *оброблення даних* (СЕ, с. 253), *впровадження соціальних технологій* (СЕ, с. 75) та ін. Ця особливість відрізняє досліджену термінологію від багатьох інших, наприклад, від юридичної, яка, за словами В.М. Русанівського, зазнає порівняно мало змін [12, с. 173].

Загальнонауковий клас слів в українській мові є суттєвим і має тенденцію до постійного зростання в результаті сучасних процесів інтеграції і диференціації наук та їхньої термінології, а також унаслідок проникнення методів одних наук в інші. При цьому спостерігається тенденція до інтернаціоналізації

термінології, яка більшою мірою стосується термінології нових сучасних наук, що посилює потік мотивованих номінацій шляхом утворення й визнання доцільності термінів, створених на основі греко-латинських морфем [2, с. 64].

Важливою термінологічною ознакою досліджуваних терміноодиниць уважаємо їх мотиваційну основу, виділяючи три типи мотивованості соціологічних термінів, пов'язаних з особливостями термінологічної номінації: словотвірний, семантичний та лексико-семантичний.

Словотвірний тип вказує на зв'язок значення слова з мотивувальними основами чи словотвірними формантами: *антропологізм – антропоморфізм* (БКС, с. 22) – *антропоцентризм* (СЕ, с. 34); *гетерономія – гетерогамія* (БКС, с. 57); *антропосоціогенез* (БКС, с. 22) – *етногенез* (БКС, с. 102) та ін.

Значення термінів за семантичним типом мотивованості виникає внаслідок переосмислення з урахуванням чіткої нормативної галузевої характеристики одиниці. Пор.: *фертильність* як здатність здорового організму давати життєздатне потомство – *фертильність* як репродуктивна здатність жінки, тобто здатність до дітонародження (БКС, с. 315); *деградація* як занепад, рух від вищого до нижчого, зменшення або втрата позитивних якостей – *деградація* як втрата індивідом або групою свого соціального статусу й спроможності відновлювати себе в попередньому образі – *деградація* як втрата значущих соціальних якостей індивідом чи соціальною групою (БКС, с. 70) та ін.

Лексико-синтаксичний тип мотивованості – це тип, за яким стрижневе й залежне слово реалізують відповідно мотиваційну та класифікаційну ознаки, що зумовлено особливістю компонування складених термінів: *позиція особистості* (Кохан, с. 54) – *типи особистості – рольова структура особистості* (Кохан, с. 55); *молода сім'я – сім'я соціального ризику* (Кохан, с. 64) – *криза сім'ї* (СЕ, с. 199) – *сім'я подвійної кар'єри* (БКС, с. 252) та ін.

Варто зауважити, що лексико-синтаксичний тип мотивованості, притаманний складеним термінам, визнають не всі термінологи. Зокрема, у праці В.М. Овчаренко натрапляємо на твердження про те, що мотивовані словосполучення не варто відносити до термінів [8, с. 95]. Нам видається більш аргументованою позиція Д.С. Шелова, який, досліджуючи математичну термінологію російської мови, зазначає, що зміст багатьох термінів виводиться за логічними і семантико-синтаксичними правилами з уже пояснених термінів, які є синтаксичними і семантичними складниками нових складених термінологічних утворень. Якщо значення терміна виводиться зі значення його складників, то такий термін можна назвати мотивованим [16, с.12].

За нашими спостереженнями, для української соціологічної терміносистеми найбільш притаманний лексико-синтаксичний тип мотивованості. Наприклад: *групова динаміка* (СТПП, с. 75), *соціальна динаміка* (СЕ, с. 339), *теорія групової динаміки* (СЕ, с. 92) та ін. Саме такі словосполучення дають можливість точніше пояснити суть певного соціологічного поняття, побачити його місце в системі гіперо-гіпонімічних відношень.

Соціологічні терміни, як і терміни інших галузей знань, стають своєрідною базою поповнення лексичного складу української мови. Зв'язок між словниковим складом мови та соціологічною термінологією двобічний: остання не лише використовує загальнонавживані слова, але й сама є одним із джерел поповнення загальнонавживаної лексики. Так, загальнонавживані слова *безробіття*

(структурне безробіття, фрикційне безробіття (Кохан, с. 75), бідність (поріг бідності (СТПП, с. 288), абсолютна бідність, відносна бідність (Кохан, с. 75), праця (культура праці (Кохан, с. 95), зміст праці, вертикальний поділ праці (Кохан, с. 94), ефективність (соціальна ефективність, ефективність соціальних технологій, ефективність соціального управління (СЕ, с. 135), поведінка (шлюбна поведінка (Кохан, с. 66) та ін. тільки в поєднанні з іншими компонентами сприймаються як соціологічні терміни. Відповідно до загальнозживаної лексики потрапили колишні вузькофахові терміни *гендерна роль, глобалізація культури, шлюбний ринок, відкрите суспільство, соціальна інфраструктура* та ін.

Щодо залежності / незалежності термінів соціології від контексту можна зробити такий висновок: чим менш усталена терміносистема, тим важливішими для неї є вживання конкретних термінів у контексті, і тому для соціологічної термінології контекстуальний чинник сьогодні є одним із визначальних, бо саме він дозволяє в межах наук суспільного циклу виокремити соціологічну лексику.

Отже, соціологічний термін як одиниця галузевої терміносистеми є словом чи словосполученням, що називає спеціальне галузеве поняття й має чітку дефініцію, пов'язану з соціологічним значенням. Уживаючись на позначення відповідного наукового поняття, такий термін характеризується низкою диференційних ознак, серед яких основними є: номінативність, дефінітивність, позначення системних відношень та зв'язків у межах соціологічної терміносистеми, суміжних із нею галузевих терміносистем та загальнозживаної лексики, мотивованість, що реалізується в трьох типах, які відповідають трьом основним способам термінологічного словотворення (морфологічному, синтаксичному і семантичному) та ін.

1. Виноградов В. Проблемы русской стилистики. Москва: Просвещение, 1981. 456 с.
2. Даниленко В.П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания. Москва: Наука, 1977. 246 с.
3. Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения. Киев: УМКВО, 1989. 104 с.
4. Кочан І.М. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології: навч. посібник. Київ: Знання, 2013. 294 с.
5. Кутина Л.Л. Языковые процессы, возникающие при становлении научных терминологических систем. *Лингвистические проблемы научно-технической терминологии*. Москва: Наука, 1970. С. 82 – 94.
6. Лейчик В.М. Оптимальная длина и оптимальная структура термина. *Вопросы языкознания*. 1981. № 2. С. 63 – 73.
7. Михайлова Т.В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2002. 218 с.
8. Овчаренко В.М. Термин, аналитическое наименование и номинативное определение. *Современные проблемы терминологии в науке и технике*. Москва: Наука, 1969. С. 91 – 121.
9. Осипенко З.М. Різновиди термінів і їх семантичні особливості. *Мовознавство*. 1974. №2. С. 65 – 69.
10. Покровська О., Філон М. Про одну з тенденцій передачі на письмі сучасної української економічної термінології. *Українська термінологія і сучасність*: Матеріали II Всеукр. наук. конф. Київ, 1997. С. 190 – 193.

11. Прохорова В.Н. Полисемия и лексико-семантический способ словообразования в современном русском языке: Лекции по спецкурсу для студентов-заочников гос. ун-тов. Москва: Изд-во МГУ, 1980. 88 с.
12. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики. Київ: Наук. думка, 1988. 236 с.
13. Симоненко Л.О. Українська термінологічна лексикографія за роки незалежності: здобутки і прорахунки. *Українська термінологія і сучасність*: Зб. наук. праць. Київ: КНЕУ, 2003. Вип. V. С. 18 – 22.
14. Симоненко Л.О. Формування української біологічної термінології: монографія. Київ: Наук. думка, 1991. 150 с.
15. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории. Москва: Наука, 1989. 246 с.
16. Шелов С.Д. О смысловой мотивированности математического термина. *Структурно-семантические особенности отраслевой терминологии*: Межвуз. сб. науч. трудов. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1982. С. 12 – 20.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

БКС – Біленький Є.А., Козловець М.А., Саух І.В. Соціологія: словник термінів і понять. Київ, 2006. 337с.

Бухтеєв – Стислий словник соціологічних термінів. Автор-укладач Бухтеєв М.І. Донецьк: «Норд Комп'ютер», 2007. 38 с.

Волович – Соціологія: короткий енциклопедичний словник / Уклад. В.І. Волович, В.І. Тарасенко, М.В. Захарченко та ін. Київ: Український центр духовної культури. 1998. 783 с.

ЕЕ – Екологічна енциклопедія у 3 т. / Редколегія: А. В. Толстоухов (головний редактор) та ін. Київ: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2006. Т. 1: А – Е. 232 с.

Кохан – Тематичний словник-довідник з соціології / За ред. В.В. Кохана; укл.: А. Александровська, С. Буга, Ю. Ткачук та ін. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. 112 с.

НСЗ – Туровська Л.В., Василькова Л.М. Нові слова та значення: словник. Київ: Довіра, 2008. 271 с.

Сорокін – Попова І.М. Соціологія. Пропедевтичний курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Тандем, 1996. 271 с.

СЕ – Соціологічна енциклопедія / Укладач В.Г. Городяненко. Київ: Академвидав, 2008. 456 с.

СТПП – Терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник. Укладачі В.М. Піча, Ю.В. Піча, Н.М. Хома та ін. За заг. ред. В.П. Пічі. Київ: «Каравела», Львів: «Новий світ-2000», 2002. 480 с.

СУМ – Словник української мови: В 11 т. Київ: Наук. думка, 1970 – 1980. Т. 1 – 11.

Танчин – Танчин І.З. Соціологія: навч. посібник. 3-є вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 351 с.

ФІНЕКС – Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. Київ: Знання, 2007. 1072 с.

Volodymyr Chumak, Yaroslava Siniegub

SOCIOLOGICAL TERM AS A UNIT OF BRANCH TERMINOLOGY

The article attempts to analyze the sociological term as a unit of the branch terminology. Emphasizing the basic classification features of the sociological term unit, establishing hierarchical relations between terms and multi-compound terms, defining the structural and

semantic specifics of the Ukrainian sociological terminology system, the authors come to the conclusion about the important role of the studied terminology in the formation and functioning of the Ukrainian literary language.

According to our research, extralinguistic factors play an important role in the formation of the Ukrainian sociological terminology and the ordering of the terminology units: the emergence of a certain field of knowledge, the time of its appearance, which actualizes the need to determine the source of the basic terminological vocabulary, the basic models of the creation of terms, and others.

Getting used to the designation of the corresponding scientific concept, the sociological term is characterized by a number of differential features, among which the main ones are: nominacy, definition, the designation of systemic relations and relationships within the sociological terminology system, adjacent branch terminology systems and commonly used vocabulary, the motivation that is realized in three types that correspond to the three main methods of terminological word-formation (morphological, syntactic, and semantic), and others.

Keywords: term unit, sociological term, branch terminology, classification marks of sociological term.

УДК: 321.01:[001.4+81'276.5]

М.В. ЯКОВЛЄВ

м. Київ, Україна

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ПОЛІТОЛОГІЧНИХ КВАЗІТЕРМІНІВ І ПОЛІТИЧНИХ ТЕРМІНОЇДІВ

У статті проаналізовано прагматичні функції політологічних квазітермінів і політичних терміноідів, зокрема у їх зв'язку з політичним жаргоном у контексті термінологізації суспільно-політичної лексики. Наведено приклади політичних термінів-фразеологізмів та пейоративної суспільно-політичної лексики, що активно використовується в динамічному політичному дискурсі в Україні, розглянуто перспективи подальших досліджень цього прошарку лексики.

Ключові слова: термінологізація, фахова політологічна мова, політологія, термінологія, квазітерміни, терміноїди.

Українське суспільство загалом позначене високим ступенем політизованості, що, безумовно, відображається в динамічності суспільно-політичного дискурсу та втілюється у розмаїтті суспільно-політичної лексики. У середовищі не лише політичних експертів, але й серед представників громадськості та громадян, які цікавляться суспільними та політичними процесами, в мовленні українців активно використовуються жаргонізми, політичні професіоналізми, пейоративна політична лексика тощо. Також у дискусіях на політичні теми часто трапляється багато різних лексем, які можна класифікувати як політологічні квазітерміни та політичні терміноїди. Разом з тим увагу як політологів, так і філологів часто оминають питання функцій цього різноманітного прошарку

© М.В. ЯКОВЛЄВ, 2019